

Principi suočavanja s prošlošću

Princip: Krivična dela i ratni zločini se ne smeju pripisivati kolektivno

Studija slučaja

Principi suočavanja sa prošlošću

Principi suočavanja sa prošlošću je građanska inicijativa koju promovise neformalna koalicija sastavljena od 5 organizacija i jedne stručnjakinje: Fond za humanitarno pravo Kosovo, Kosovski centar za rehabilitaciju preživelih torture, Integra, Inicijativa mladih za ljudska prava, BIRN i Nora Ahmetaj. Grupa je pokrenula ovu zajedničku inicijativu kako bi izradila i usvojila niz principa koji će informisati i usmeriti političke aktore i javnost, o tome kako postupati sa žrtvama, preživelim, bolnom prošlošću i istorijskim narativima. Inicijativa ima za cilj da predupredi štetan diskurs i radnje u vezi sa nasleđem sukoba i poslužiće kao referentni dokument, gde svako ko prekrši svoje principe, za to treba da snosi moralnu odgovornost. Stoga je cilj da se primene ovi principi i da se ispoštuju vrednosti i osećanja koja oni oličavaju, kako bi se osiguralo da žrtve i preživeli ne budu oštećeni i da postupci suočavanja s prošlošću doprinesu procesu pomirenja.¹ Sada kada su principi osmišljeni i organizovani, kao i dobro objašnjeni, od ključne je važnosti da budu predstavljeni široj javnosti i pravilno promovisani. Verujemo da je jedan od načina da učinimo da ljudi shvate važnost principa da govorimo o šteti, posledicama i bolu koji mogu biti naneti situacijama kada su ovi principi prekršeni. S tim u vezi će koalicija objaviti par analiza koje će prirediti Fond za humanitarno pravo Kosovo (FHPK), u nastojanju da predstavimo konkretne primere iz prošlosti, u kojima su principi pravilno korišćeni ili čak i zloupotrebjeni. Jedan od ovih principa je i „Krivična dela i ratni zločini se ne smeju pripisivati kolektivno.“

Krivična dela i ratni zločini se ne smeju pripisivati kolektivno

Krivična dela i ratni zločini se ne smeju pripisivati kolektivno grupi ili etničkoj zajednici, nego su pojedinci ti koji moraju biti odgovorni za svoje zločine tokom konflikta. Iako je važno boriti se protiv nekažnjivosti i zalagati se za pravdu žrtvama kroz sudske procese kako bi pojedinci bili odgovorni za počinjene zločine, neprihvatljivo je da se okrive delovi ili cele etničke grupe ili zajednice za ove zločine. Krivična odgovornost se snosi isključivo na pojedinačnoj osnovi, i kao takva, samo se pojedinci mogu tužiti. Kolektivno pripisivanje ratnih zločina grupi ili etničkoj zajednici će sprečiti proces uspostavljanja pravde za žrtve i ometaće proces pomirenja. Odgovornost se ne može tražiti od cele nacije ako je njena vlada naredila državnim ili nedržavnim akterima da počine ratne zločine protiv nenaoružanih civila.

Uvod

Krivična odgovornost predstavlja individualnu kategoriju, koja se odnosi samo na počinioca krivičnog dela i kao takva, svaki počinilac odgovara samo za svoje činjenje ili nečinjenje². Sa tim u vidu, sve ratne zločine ili druge zločine koji su povezani sa sukobom treba pripisati samo počiniocima koji su krivično odgovorni za te zločine. To je zato što sam Krivični zakonik poziva na krivično delo i krivičnu odgovornost samo na fizička lica, koja su u vreme izvršenja krivičnog dela mentalno sposobna. Član 17. ovog zakonika, odnosno njegov prvi stav, navodi: „Počinilac krivičnog dela je krivično odgovoran ako je mentalno sposoban i učinio je krivično delo sa umišljajem ili iz nehata³“. Shodno tome, samo lica koja su krivično odgovorna mogu odgovarati za počinjene zločine, a ne i oni koji nisu krivično odgovorni. Zločine počinjene tokom rata na Kosovu treba pripisati samo onima koji su ih počinili, a ne etničkoj grupi počinilaca tih zločina.

U našem javnom diskursu, ratni zločini se često pripisuju određenoj etničkoj zajednici, uprkos činjenici da je regulisana individualna krivična odgovornost. Stoga, osobe koje ne pripadaju pravnoj profesiji, često postaju žrtve takvog diskursa, smatrajući ovu činjenicu normalnom. Moramo prekinuti dosadašnju praksu u kojoj su različiti pojedinci nepravedno okrivljeni zbog etničke pripadnosti ili grupe kojoj pripadaju, uz preporuku svim institucijama koje donose odluke da preuzmu odgovarajuće mere.

¹ Principi ALB (yih-r-ks.org)

² Komentar Krivičnog zakonika Kosova, Član 17, Tačka 12, Stranica 74

³ Krivični zakonik Republike Kosovo, Član 17, Tačka 1, Stranica 5, [ActDetail.aspx\(rks-gov.net\)](http://ActDetail.aspx(rks-gov.net))

Kako bismo opravdali važnost primene načela koje razrađujemo, u nastavku smo analizirali slučaj u kojem je gore navedeno načelo povređeno, gde je pojedinac označen kao ratni zločinac, samo zbog činjenice da pripada određenoj etničkoj zajednici kojoj se često kolektivno pripisuju ratni zločini.

Označavanje D.G. u Đakovici kao ratnog zločinca

U junu 2021. D.G., starija žena iz srpske zajednice, vratila se u stan u Đakovici, u stan koji joj je dat na korišćenje. Ovo pravo korišćenja zajemčeno joj je 1997. godine, odlukom tadašnje Skupštine opštine Đakovica, gde je stan zapravo bio u vlasništvu opštine Đakovica, ali joj je ta odluka dozvolila da koristi stan. D.G. je na osnovu gore navedene odluke zatražila ponovni posed svoje imovine, zahtev koji je podnet Kosovskoj agenciji za poređenje i verifikaciju imovine (KAPVI). Ova institucija je priznala tu odluku i tom prilikom su oslobodili stan za D.G., i zatim se ona tamo nastanila 6. juna 2021. godine.

Njen povratak izazvao je mnoga nezadovoljstva, nekoliko dana zaredom, kod porodica žrtava rata, kod nekih nevladinih organizacija koje deluju u ovoj opštini, kao i kod odbornika Skupštine opština Đakovica. Svi oni su javno zahtevali da ona napusti Đakovicu, smatrajući je neželjenom osobom u gradu i etiketirajući je kao ratnog zločinca. Većina njih je njen povratak u Đakovicu doživela kao provokaciju.

Na sednici Skupštine opštine Đakovica, 28. juna 2021. godine, kao prva tačka dnevnog reda, razmatrano je pitanje povratka građanke D.G. u Đakovici. Na ovom sastanku je nekoliko članova skupštine kritikovalo gradonačelnika Ardiana Gjini, zbog toga što je dozvolio povratak D.G. u stanu koji joj je dat na korišćenje od strane KAPVI-ja. Neki odbornici su koristili govor mržnje protiv nje i označili je ratnim zločincem.⁴

Predlagač ove tačke dnevnog reda u Skupštini opštine Ali Tafarshiku javno je označio građanku kao zločinca. Na ovom sastanku je izjavio „Đakovica ne zabranjuje slobodno kretanje. Đakovica zabranjuje dolazak kriminalaca, za koje postoje dokazane činjenice da su počinili ratne zločine, a Đakovica zabranjuje i ulazak bilo kog građanina, bilo koje etničke pripadnosti u opštinsku imovinu bez poštovanja procedura.“ U svojoj izjavi on je nepravedno uključio i nju među osobe koje su počinile ratne zločine tokom perioda sukoba na Kosovu, ne pružajući nikakve dokaze za svoje navode.

Na isti način protiv dolaska D.G. bila je i druga odbornica u opštini Đakovica, Mimoza Shala. Prema njenim rečima, ova tema se tiče svakog građanina Đakovice i izjavila je „svi znamo koliko je zločina počinio svaki od Srba koji su živeli u opštini Đakovica. Ne poznajem nikoga ko nije počinio ratne zločine u našoj opštini.“

Svojom izjavom odbornica je ratne zločine pripisala svakom građaninu srpske zajednice koji je živio u opštini Đakovica, gde je među njima bila i D.G. Iako je Shala rekla da ne želi da ima predrasude, dodala je da činjenica da je građanka u predratnom periodu radila kao čistačica u policijskoj stanici pokazuje da bi mogla biti i učesnica mnogih zločina počinjenih u gradu Đakovica.

U replici Ardiana Gjini za Mimosu Shala rečeno je da je D.G. radila kao čistačica u srpskoj policiji, a to je činjenica koja ne dokazuje da je počinila ratne zločine.

Član skupštine Muharrem Musa takođe je u svom izlaganju rekao da je „takvo nešto za nas neprihvatljivo, takav dolazak zločinke ili bilo kog drugog zločinca, mi nećemo prihvatiti“. Tako je na isti način Musa svojom izjavom označio D.G. kao zločinku, samo zato što je bila Srkinja.

Iz navedenih citata evidentno je da je D.G. optužena bez ikakvih dokaza i krajnje nepravedno za ratne zločine. Štaviše, krivično zakonodavstvo na snazi priznaje princip „pretpostavke nevinosti“⁵, gde se osoba ne može smatrati krivom, sve

⁴ Onlajn Video, TV Syri Vision, Sednica Skupštine opštine Đakovica, 28.06.2021, <https://www.facebook.com/tvsyrivision/videos/111377627760698>

⁵ Zakonik o krivičnom postupku, Član 3, Tačka 1, Stranica 1, <https://gzk.rks-gov.net/ActDetail.aspx?ActID=2861>

dok se njena krivica ne dokaže pravosnažnom sudskom presudom. Stoga u demokratskom društvu niko nema pravo da daje takve javne izjave i pripisuje zločine jednoj osobi, samo zato što to osoba pripada određenoj zajednici.

Posledice pripisivanja kolektivne krivice

Kao posledica označavanja D.G. kao ratnog zločinca, jer pripada određenoj etničkoj zajednici, stvoreno joj je neprijateljsko okruženje u kome su pojedinci i institucije preduzimali radnje koje su joj otežavale ostvarivanje prava na povratak i njena druga osnovna prava.

Dana 28. juna, najavljeni su protesti porodica žrtava rata, zbog nezadovoljstva izazvanog dolaskom građanke srpske zajednice u Đakovicu, ali koji su na kraju otkazani.

Prema intervjuu koji je ATV obavio sa D.G., oni su saznali da su nju napadali više puta, zbog čega je bila pod stalnim nadzorom kosovske policije. Drugi građani su je čak maltretirali i napadali na različite načine. Ona je izjavila „kamenovali su mi prozore, malo su ih oštetili. Zalepili su i neke fotografije, koje mi izgledaju kao pretnja da će me ubiti. Policija me je čuvala, ali kad policija ode, oni dolaze i uznemiravaju me⁶”.

Napadi na D.G. učinili su da se ona oseća nesigurno kada je u pitanju boravak u tom stanu. Stoga je, kao rezultat neizvesnosti koju je osećala, 30. juna D.G. pokušala da promeni ulazna vrata svog stana, ali to nije uspela. To je zato što je prema obaveštenju koje je dao Telegraf, koji je kontaktirao portparola kosovske policije u Đakovici, Nusreta Xhurkaj, rečeno da „policija nije dozvolila D.G. da postavi blindirana vrata, jer prema policiji, za tako nešto je potrebna dozvola opštine⁷. I od tog datuma, D.G. je napustila stan i boravila kod sestre, jer se na tom mestu više nije osećala bezbedno⁸.

Iz svih navedenih podataka razumemo da D.G. ni na koji način nije ugrozila niti nanela štetu albanskom stanovništvu ili bilo kojoj drugoj zajednici. Iznad svega, ona se vratila u opštinu Đakovica, posedujući sve dokumente koje je morala da ima da bi mogla da uđe u stan. Stoga je njeno kategoriziranje kao zločinca od strane građana Đakovice i pripisivanje ratnih zločina protivno njenih osnovnih pravila i sloboda. Ni na koji način ne bismo trebali generalizirati situaciju i povrediti ljudska prava kao rezultat bolne prošlosti. Tako nešto, osim što je u suprotnosti sa Principima suočavanja sa prošlošću, istovremeno je u suprotnosti sa pravnim i demokratskim načelima. Nepravedno pripisivanje osobi i podsticanje na mržnju prema istoj, nadilazi moralnu odgovornost, ali se može smatrati i krivičnim delom.

Imajući u vidu da D.G. ima pravo na osnovu važećeg zakonodavstva da se vrati u stan za koji ima dozvolu da ga koristi, svaka druga prepreka koja je sprečava da ostvari svoja prava, kao i nepravedno etiketiranje ratnim zločinima, u direktnom je sukobu sa zakonom i demokratskim duhom.

Opština Đakovica je 6. jula 2021. godine podnela tužbu Osnovnom sudu u Đakovici⁹. Prema podacima koje je FHPK-u dostavio službenik za javno informisanje Osnovnog suda u Đakovici Lekë Muqaj, navodi se da je „Osnovni sud u Đakovici primio tužbu od Opštine Đakovica, za poništenje ugovora o zakupu stana sa zahtevom za privremenu meru. ”

Privremena mera je mera koju je tužilac predložio radi obezbeđenja potraživanja u parničnom postupku i koja se može zahtevati po četiri različita osnova. U odnosu na tužbu o kojoj govorimo, predlog za izricanje privremene mere osiguranja može se tražiti „ako postoji rizik da bi bez izricanja takve mere protivna strana mogla znatno onemogućiti ili ometati realizaciju zahteva...¹⁰”

⁶ Onlajn Video, ATV, 28.06.2021, [Centralne vesti od 19:00 - 28.06.2021 ATV - YouTube](#)

⁷ [Telegrafi.com, 30.06.2021, Dragici Gašić se ne dozvoljava da postavi blindirana vrata u svom stanu u Đakovici - Telegrafi](#)

⁸ Radio Slobodna Evropa, 06.07.2021, [Opština Đakovica je tužila Dragicu Gašić \(evropaelire.org\)](#)

⁹ Takođe.

¹⁰ Zakon o parničnom postupku, član 297. stav 1. pod-stav b), Stranica 60 ([Microsoft Word - T-Ligji p\353r procedur\353n kontestimore-shqip.doc](#)) (rks-gov.net)

Nakon ročišta održanog pred Osnovnim sudom u Đakovici, 9. avgusta 2021. godine, ovaj sud je odbacio predlog opštine Đakovica za izricanje privremene mere osiguranja, u okviru koje je zatraženo da se tuženju zabrani lični boravak, korišćenje ili stanovanje u tom stanu. Sud je analizirao i nakon procene dokaza zaključio da je izricanje mere osiguranja u ovoj fazi neosnovano i nepotrebno.¹¹

Stoga, ovim rešenjem koje je doneo sud, možemo reći da je sprečeno kršenje osnovnih prava građanke, omogućavajući joj da nastavi koristiti stan za koji je imala pravo korišćenja. Pre donošenja ove odluke postojale su različite reakcije u vezi sa tužbom protiv D.G.

Fond za humanitarno pravo Kosovo, zajedno sa Inicijativom mladih za ljudska prava Kosovo, u objavljenoj reakciji zatražili su od opštine Đakovica da povuče tužbu, jer je ona posedovala sve potrebne dokumente za povratak u Đakovicu i isti su bili javni. Pored toga, opština Đakovica treba da omogući siguran i dostojanstven povratak za D.G.¹²

U vezi sa ovim slučajevima, 13. jula 2021. godine, reagovala je ambasada Sjedinjenih Američkih Država na Kosovu, koja je putem objave na društvenoj mreži Fejsbuk naglasila: „Žrtve zaslužuju pravdu, a raseljena lica imaju pravo da se vrate svojim kućama. Ministri i gradonačelnici opština - molim vas ostavite politiku po strani i radite zajedno kako biste osigurali da svi stanovnici Kosova uživaju u miru i bezbednosti, bez uznemiravanja i zastrašivanja¹³.“

Takve situacije, u kojima se određene osobe kolektivno okrivljuju za zlodela, rezultat su prakse povezivanja zločina sa srpske zajednice. Ali ova praksa se mora prekinuti, jer svaka osoba ima pravo da prema njoj ne postoje nepravedne predrasude i da joj se poštuju njena prava i slobode. Stoga je svako kršenje prava građana, označavanjem kao zločinaca, nezakonito je i protivno principima demokratske države.

Preporuke

Kako bi se smanjili slučajevi kada se ratni zločini i zlodela kolektivno pripisuju nekoj grupi ili etničkoj zajednici i kako bi se izbegle posledice koje to izaziva, preporučujemo da „Principi suočavanja sa prošlošću¹⁴“, poštuju i usvoje od strane svih političkih i javnih aktera kao i medija.

Preporučujemo da se kleveta vrati kao krivično delo u Krivičnom zakoniku Republike Kosovo, kao što je to bio Privremeni krivični zakon Kosova 2004. godine, koje će biti kažnjivo i procesirano od strane državnog tužilaštva, posebno kada se radi o predmetima vezanim za ratne zločine, jer dovodi do narušavanja bezbednosti lica protiv kojih se kleveta.

Tražimo da skupštine opština i Skupština Kosova, kao i druge institucije, u Kodeks ponašanja ili njihove propise uključe zabranu i sankcionisanje kolektivnog pripisivanja ratnih zločina grupi ili etničkoj zajednici od strane poslanika, opštinskih odbornika i predstavnika institucija.

Mediji treba da odgovaraju ako celu grupu ili etničku grupu etiketiraju/označe za izvršenje ratnih zločina. Nezavisna komisija za medije treba da identifikuje i preduzme mere protiv ovih medija ili novinara.

Ovaj projekat se realizuje uz podršku švajcarske ambasade na Kosovu i britanske ambasade u Prištini, putem Programa Ujedinjenih nacija za razvoj (UNDP) na Kosovu, a sadržaj ove analize ne odražava nužno njihova gledišta.

¹¹ Post na Fejsbuku, Osnovni sud u Đakovici, 11 avgust 2021, [Osnovni sud u Đakovici | Fejsbuk](#)

¹² Kosovski fond za humanitarno pravo Kosovo, Reakcija na tužbu opštine Đakovica, 08.07.2021, [Kosovski fond za humanitarno pravo Kosovo, Reakcija na tužbu opštine Đakovica \(hlc-kosovo.org\)](#)

¹³ Američka ambasada na Kosovu, 13.07.2021, <https://www.facebook.com/kosovo.usembassy/posts/6548774871815279>

¹⁴Princip ALB ([yih-ks.org](#))

 @dwpkosovo

 @dwpkosovo

 @dwpkosovo

 dwpkosovo